

ВСТУП УКРАЇНИ ДО СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ: ЗНАЧЕННЯ І НАСЛІДКИ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ

Вступ України до Світової організації торгівлі (СОТ) набув останнім часом широкого резонансу в засобах масової інформації нашої держави, що обумовлено важливістю цього процесу для економіки та суспільного України.

Нині в Україні існують різноманітні погляди щодо можливих наслідків приєднання нашої держави до СОТ. На відміну від Росії, у нас в країні не був проведений конкурс щодо підготовки незалежного експертного висновку з цього питання. Уряд не проводив належним чином консультацій з обґрунтування умов вступу України до СОТ з представниками бізнесу та науковцями. Такі обставини негативно позначаються на спроможності уряду об'єктивно оцінити можливі позитивні та негативні економічні і соціальні наслідки членства нашої держави в СОТ.

Як показують проведені дослідження приєднання України до СОТ створює нові можливості, перш за все, для українських споживачів, які отримають переваги щодо розширення асортименту та якості товарів і послуг, зниження цін, що буде наслідком більш ефективної конкуренції. При цьому зниження цін стосується не тільки готової імпортової продукції, але й тих видів вітчизняної, у виробництві яких використовуються імпортні компоненти. Водночас відбудуться відповідні зміни в обсягах та структурі споживання, що наблизить українських споживачів до стандартів розвинених країн. Підвищення платоспроможності позитивно позначиться на зростанні обсягів виробництва, що покращить соціально-економічний стан населення.

В свою чергу потенційні переваги пов'язані з отриманням полегшеного доступу до світових ринків товарів, послуг, капіталів та міжнародно визнаних прав захисту національних економічних інтересів на цих ринках. Можливе також зниження комерційних ризиків в результаті встановлення більш стабільного режиму торгівлі, а також зменшення транспортних витрат внаслідок свободи транзиту товарів територією країн-членів СОТ. Усе це сприятиме зниженню собівартості української продукції і, відповідно, підвищенню конкурентоспроможності продукції українських компаній.

Експорторієнтовані галузі економіки можуть виграти від зменшення втрат від дискримінаційних заходів (які сьогодні становлять \$ 2-3 млрд. на рік)[3]. З'являться нові можливості для відстоювання

національних інтересів через застосування багатосторонніх механізмів вирішення торговельних спорів.

Окрема стаття потенційних вигод стосується отримання міжнародного прийнятого права щодо застосування комплексу заходів захисту внутрішнього ринку та додаткові можливості розвитку окремих галузей економіки відповідно до угод СОТ: стаття XII ГАТТ про обмеження метою збереження рівноваги платіжного балансу; угоди щодо захисту заходів в сільському господарстві, застосування санітарних фітосанітарних заходів, субсидій та компенсаційних заходів, а також стаття VI ГАТТ про антидемпінгові та компенсаційні заходи.

Водночас слід зазначити, що основні позитивні ефекти слід пов'язувати з дією додаткових стимулів для проведення необхідних внутрішніх реформ. Впровадження цивілізованих умов конкуренції прозорого правового поля стимулюватиме загальне прискорення структурних реформ і створить стимули для підвищення конкурентоспроможності, для інновацій. Цьому сприятиме приведення національного законодавства, зокрема, у сфері оподаткування, митного регулювання, стандартизації та сертифікації, регулювання сфери послуг, конкурентної політики, охорони інтелектуальної власності, у відповідності до норм і правил СОТ. Підвищення прозорості державної політики, усунення значної кількості персональних преференцій сприятиме звільненню торгівлі від адміністративного тиску та водночас усуне потребу надмірного лобіювання корпоративних інтересів у Парламенті та Уряді, що є важливою передумовою для боротьби з корупцією.

З іншого боку, досвід багатьох країн світу, які є членами СОТ, особливо країн, що розвиваються, показує, що більшість позитивних наслідків для країни реалізується не автоматично, а через результати раціональної політики, яка створює потенціал для використання такої можливості.

Для того щоб оптимально використати переваги від членства в СОТ необхідно визначити, які існують обмеження у використанні переваг членства в міжнародній торговій системі.

Переваги вільного доступу на ринки, які надасть членство в СОТ, більшою мірою стосується ринків з переважно ціновою конкуренцією, тобто ринків сировинної і стандартизованої масової продукції. Значно менше це стосується високо технологічної продукції, що постачається переважно в рамках замкнутих систем обороту ТНК та мінімально піддаються впливу лібералізаційних заходів СОТ. Отже, якщо Україна покладатиметься лише на дію ефектів торговельної лібералізації, то протягом тривалий час буде утримуватися в сфері низько технологічного експорту на низьким рівнем прибутку, що стримуватиме темпи внутрішніх реформ. Україна постає перед необхідністю використання більш широкого спектру заходів економічної політики, які б діяли в напрямі прискорення інновацій.

у секторах конкурентних переваг української економіки, створювали б умови для формування потужних українських ТНК.

Можливість нарощування обсягів українських товарів і послуг на зарубіжних ринках може стримуватися несумісністю сучасної товарної структури експорту України зі структурою світової торгівлі. Тому без структурної адаптації до пріоритетів світової економіки, формування з цією метою адекватної інноваційної та інвестиційної стратегії Україна не матиме можливості використовувати переваги міжнародної торгової системи.

Помилково вважати, що вступ до СОТ повністю усуває загрозу антидемпінгових розслідувань, хоча покращує позиції країни проти якої вони ініціюються. Кількість таких розслідувань та реалізованих антидемпінгових заходів членів СОТ, має тенденцію до зростання.

Успішне використання існуючих у СОТ механізмів багатостороннього врегулювання спорів може стримуватися через відсутність в різних сферах економіки належної кількості висококваліфікованих фахівців у галузі міжнародного торгового права. За наявності дефіциту таких фахівців, Україні буде непросто скористатися перевагами членства в СОТ і запобігти невиправданім витратам після процесу приєднання до Співтовариства.

Приєднання до СОТ може загострити ряд внутрішніх економічних проблем, що нині є менш вираженими, з огляду на наявність певних бар'єрів для торгівлі та використання заходів державної підтримки окремих виробництв. Найбільш суттєвими напрямками такого несприятливого впливу можна вважати подальшу лібералізацію торгівлі, що посилить вплив світової кон'юнктури на економіку України, зумовить підвищення економічних ризиків у період економічної нестабільності. Ці ризики можуть неадекватно компенсуватися позитивним впливом світової кон'юнктури в періоди її розвитку, - враховуючи те, що включення до СОТ автоматично не призводить до виправлення структурних вад не розвинених країн.

Негативний вплив світової кон'юнктури суттєво зменшить переваги від лібералізації доступу до ринків. За рахунок скорочення та поступового скасування обмежень відбудеться збільшення обсягів українського експорту до ЄС продукції чорної металургії. Але цю можливість не можна буде реалізувати в умовах структурної кризи ринку чорних металів у світі.

Цілком можливі тимчасові ускладнення у сфері державного регулювання економічного розвитку, спричинені необхідністю переходу на нові, міжнародно погоджені умови державного регулювання економіки та відмови від використання традиційних важелів економічної і, перш за все, вертикальної промислової політики, а саме можливості застосувати пільги до оподаткування, мита та інших платежів, списувати заборгованість підприємств перед державою, використовувати державні

закупівлі як інструмент стимулювання вітчизняного виробництва, контролювати та регулювати фінансові потоки, висувати до іноземних інвесторів вимоги стосовно джерел придбання ними комплектуючих та напрямів збуту товарів. Необхідно відмовитися від багатьох положень закріплених в існуючих галузевих програмах, зокрема відповідно до законів про підтримку металургійного комплексу, суднобудування, автомобілебудування, літакобудування, які не сумісні з нормами СОТ. Хоча, в більш довгостроковому періоді всі ці зрушення можна розглядати як позитивний фактор, то у короткостроковому – це може викликати проблеми для секторів, які користуються державними субсидіями. Ускладнення також можуть виникнути і для виробників, які підпадають під дію системи державних закупівель, що здійснюються за відсутності відкритої конкуренції.

Одним з найсуттєвіших негативних чинників є те, що деякі вітчизняні виробники можуть бути неготовими до жорсткої міжнародної конкуренції. Україна має сьогодні невисокий, за міжнародними критеріями, потенціал конкурентоспроможності. Так, за індексом поточної конкурентоспроможності, що складається в рамках «Глобального звіту про конкурентну спроможність» Україна посіла 69-те місце серед 75 країн.

Хоча немає достатніх підстав вважати такий негативний вплив всеохоплюючим, адже приєднання України до СОТ буде для різних галузей економіки досить різним. Так, для металургійного комплексу позитивними наслідками вступу України до СОТ буде: збільшення іноземних інвестицій в металургійний комплекс України; можливість скасування квот на експорт української продукції металургії до ЄС; українські виробники зможуть вирішувати торговельні спори завдяки механізму передбаченого нормами СОТ що посилить їх позиції в антидемпінгових та спеціальних розслідуваннях, а також отримають спрощення умов доступу до ринків 145 країн-членів Світової організації торгівлі, частка яких складає 95% світової торгівлі. А негативним наслідком для металургійного комплексу є обмеження можливості застосування стимулюючих виробництво заходів, а саме, субсидій, податкових пільг, списання податкової заборгованості.

Для хімічної промисловості позитивним від набуття Україною членства в СОТ буде збільшення обсягів іноземних інвестицій, необхідних для технологічного переоснащення підприємств; розширення доступу українських товарів до зовнішніх ринків, розширення асортименту та якості товарів, зниження ціни; збільшення темпів виробництва в експортоорієнтованих секторах промисловості внаслідок лібералізації режиму доступу до зовнішніх ринків; полегшення доступу української хімічної продукції до ринків країн ЄС. А негативними наслідками для хімічної промисловості є збільшення конкуренції між національними та

іноземними виробниками; певне звуження внутрішнього ринку збуту для національних товаровиробників.

Для легкої промисловості членство України в СОТ забезпечуватиме тільки позитивний вплив, а саме: зменшення тарифних і нетарифних обмежень доступу Українських товарів практично на всі найважливіші товарні ринки розвинених країн світу і, відповідно, збільшення валютних надходжень; вирішення проблеми застосування дискримінаційних, антидемпінгових, торговельно-обмежувальних заходів по відношенню до українських та імпортованих товарів; збільшення іноземних інвестицій, що дозволить оновити обладнання та технології виробництва.

Для аграрного сектору економіки набуття Україною членства в СОТ має такі позитивні наслідки як: стимулювання забезпечення технологічного переозброєння національного виробництва відповідно до світових стандартів; розширення доступу українських товарів до ринків країн-членів СОТ; збільшення темпів виробництва в експортоорієнтованих галузях економіки; прискорення структурних реформ в аграрному секторі; розширення асортименту та якості продовольчих товарів; доступ української сільськогосподарської продукції до ринків країн ЄС. Негативними наслідками для аграрного сектору є: збільшення конкуренції між національними та іноземними виробниками, зокрема, таких продуктів як цукор, картопля, молочних, овочів та фруктів; зменшення сегменту внутрішнього ринку збуту для національних товаровиробників; зростання експорту товарів, що споживаються в Українському АПК, може спричинити підвищення цін на внутрішньому ринку.

В сфері банківських послуг позитивними наслідками є створення не капіталізованих філій, що інтенсифікує залучення іноземних банків до фінансового ринку України; підвищення рівня обслуговування трансакцій в банківській системі; розширення спектру послуг українських банків; збільшення обсягів кредитування. А негативним наслідком є допуск філій іноземних банків на ринок банківських послуг України.

В сфері страхових послуг позитивним є збільшення іноземних інвестицій в страховий сектор; стимулювання використання найновіших технологій надання страхових послуг; розширення асортименту та підвищення якості послуг. А негативними наслідками є зростання конкуренції в страховому секторі; звуження внутрішнього ринку для національних постачальників послуг; поглинання великими іноземними страховими компаніями окремих вітчизняних страхових установ.

В галузі зв'язку та інформації членство України в СОТ забезпечить такі переваги: збільшення надходжень іноземних інвестицій до даної галузі; наближення надання послуг у сфері зв'язку до світових стандартів; сприяння обміну досвідом щодо впровадження новітніх технологій; розширення спектру вибору послуг та підвищення якості їх надання. А негативним фактором є не конкурентоспроможність операторів зв'язку.

Так, за даними Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, рівень тарифного захисту внутрішнього ринку України сьогодні перебуває на рівні країн, що вступили до СОТ після 1995 року, причому 80% ставок мита – на рівні країн, які приєдналися нещодавно (Албанія, Естонія, Латвія, Литва, Молдова, Китай, Тайвань, Хорватія), близько 7% ставок – нижчі зазначеного рівня і лише 13% ставок перевищують цей рівень. Такий низький показник спричинений тим, що значна частина імпортерів споживчих товарів в Україну уникає сплати мита. Отже, не можна очікувати суттєвого зменшення рівня тарифного захисту за умов вступу країни до СОТ, коли вимоги СОТ, стосовно процедур митної оцінки товарів та скасування пільг окремих підприємствам, спрямовані на збільшення рівня збирання мита[2].

Всі ці аргументи дають можливість визначити необхідний комплекс заходів, спрямованих на підвищення ефективності приєднання України до СОТ, а саме: прискорити процес узгодження стандартів, санітарних фітосанітарних заходів відповідно до вимог Міжнародної організації стандартизації. Створити ефективний механізм моніторингу відповідності Українського законодавства нормам СОТ і посилити функції Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ.

З метою максимального використання переваг членства в СОТ необхідно вжити такі заходи:

- збільшити державне фінансування науково-дослідних робіт, розробки нових технологій та інноваційної діяльності;
- підвищити рівень державного інвестування у систему освіти, що визначатиме майбутній науково-технічний прогрес;
- забезпечити підтримку розвитку виробничої інфраструктури підприємницької діяльності, яка є конкурентоздатною;
- створити цивілізовану систему фінансування та страхування комерційної діяльності підприємств з метою зменшення комерційних ризиків при впровадженні інноваційних проектів;
- забезпечити, при вступі до СОТ, збереження преференційного режиму для тих видів імпорту, що підтримують національне виробництво (комплектуючі матеріали, обладнання та технології).

Нагальною є розробка обґрунтованої концепції перебудови системи субсидій галузям промисловості, відповідно до критеріїв СОТ щодо субсидій та компенсаційних заходів, забезпечення трансформації системи підтримки аграрного сектора економіки, а також впровадження в практику домовленості про нульову ставку митного тарифу в рамках секторальних ініціатив СОТ.

Але при цьому необхідно врахувати в Стратегії економічної безпеки регіонів, окремих галузей господарства та України в цілому, яка визначить науково обґрунтовані індикатори від можливих негативних наслідків вступу України до СОТ.

При Кабінеті Міністрів України необхідно створити відповідний інституціональний орган з проблем вступу України до СОТ та Український інформаційний центр СОТ з питань стандартизації, сертифікації та усунення технічних бар'єрів в торгівлі та сфері послуг. Слід також терміново забезпечити підготовку національних кадрів з питань діяльності СОТ, які будуть відстоювати інтереси України в цій організації.

В цілому приєднання України до СОТ відповідає її стратегічним інтересам, що засвідчує про відповідні трансформаційні зміни в економіці та наближення вітчизняних індикаторів до міжнародних стандартів. Приєднання нашої держави до СОТ може стати вирішальним в процесі становлення ринкового господарства в Україні, здійснення структурних та адміністративних реформ, прискорення інтеграції України в Європейський та світовий економічний простір. Ускладнення, які можуть виникнути на цьому шляху не повинні бути причиною для гальмування інтеграційного процесу, а навпаки повинні активізувати внутрішні соціально-економічні перетворення на основі чітко сформульованих завдань України на сучасному етапі суспільного розвитку.

1. Бураковський І.В. Міжнародна торгівля та економічний розвиток країн з перехідною економікою: теоретико-методологічний аналіз механізму взаємозв'язку. – К., 1998.
2. Бураковський І.В. Розширення ЄС: вплив на відносини України з центрально-європейськими сусідами. - К., 2004.
3. Третяк В.В. Перспективи вступу України до СОТ з позиції досвіду країн з перехідною економікою // Регіональний збірник наукових праць з економіки – Донецьк, 2003.